

Cuprins

<i>Prolog. Povestea lui Panait Istrati</i>	9
I. Primul cânt: pianul	33
II. Trecutul continuu	39
III. Strada Panait Istrati din Nisa	47
IV. Anii mei de aur.	55
V. Una.	63
VI. Fotografiile, oamenii, câinii și din nou Dumnezeu.	73
VII. Maeștrii	85
VIII. E rândul nostru să murim	103
IX. Cealaltă poveste	115
X. Sub cerul de neon.	123
XI. Toate scările de bloc sunt o Biblie	133
XII. Evadații sunt blestemați	139
XIII. <i>Internaționala</i>	157
XIV. Ultimul cânt: pianul.	163

Andrei Crăciun
Prietenul visătorilor
și al învinșilor

roman

POLIROM
2021

În dimineța aceea, orașul nostru fu cuprins de liniște. Știam bine acest fel de liniște, cu ea începea vara. Când în sfârșit era liniște, era iulie.

Nu aveam nevoie de calendar, cum nici cetățenii din Königsberg nu aveau nevoie de ceas, cel puțin nu în secolul al XVIII-lea. Știau când e trei și jumătate după-amiază văzându-l pe micuțul profesor ieșind din casă. Bună ziua, domnule Kant, spuneau cumiți cetățenii, iar profesorul Kant își ridica atunci pălăria.

Zeci de ani, în fiecare zi, la ora trei și jumătate după-amiază, profesorul își începea plimbarea. Odiñoară fusese tânăr, cu spatele aproape drept, înainte de încheiere se sprijinea de un baston cu care biciuia cocoșa drumului. Dar plimbarea nu începea niciodată înainte de trei și jumătate, niciodată mai târziu. Ziua în care profesorul nu a ieșit pe stradă a fost ziua în care a murit.

La noi era la fel, noi nu-l aveam pe profesorul Kant, dar aveam liniștea. Și când venea liniștea, orașul nostru era deja lovit de vipie, bărbații se furișau prin pădure și când o tânără fată le tăia calea o sprijineau de un stejar și o iubeau în treacăt.

Soarele îi căuta atunci să le ardă ceafa și să le ia mințile, ei isprăveau repede iubirea, tinerele fete își trăgeau chiloții și sufletul și plecau mai departe prin viață, uneori triste. Iar bărbații, melancolici, Panaitaki, zăboveau în pădure până se stingeau flăcările în cer.

În povestea aceasta, întotdeauna se auzea o voce care spunea:

— S-a făcut iulie. Vin maștrii.

Primul se lăsa văzut maestrul Gârbă.

El era neobișnuit, masiv și grav. Nu zâmbea niciodată, ca și cum ar fi fost fiul unei apașe care ar fi ajuns, cine știe cum, cândva la noi în oraș.

Își sculpta trupul ca un grec vechi. Era lung și se lupta cu fiarele, le împingea, le ridica deasupra capului și în fiecare dimineată înainte de micul dejun făcea o mie de flotări. Umbla vorba că se antrenează ca pentru un război, ținând între dinți un cuțit, dar asta probabil era numai o exagerare, Panaitaki.

Adevărul era că, la noi în oraș, nimeni nu văzuse până la el un om care să fugă pe drum fără să-l alerge nimeni, doar pentru sănătatea trupului.

Maestrul Gârbă avea o privire de șarpe, care nu i se potrivea, fiindcă nu era șiret. Toți știam cum va fi: va coborî cu pas soldătesc dinspre stadion, craniul său orbitor se va plimba pe sub felinarele stinse, va avea pieptul bombat și la subțiori va duce o tablă subțire de șah. Iar tabla aceea nu va fi tocmai o tablă, ci doar un carton vechi de douăzeci de ani, peste care timpul refuzase să treacă.

Totul la maestrul Gârbă amintea de ordine și de armonie. Îmi imaginam că are, la Atena, deasupra cetății, un zeu numai al lui.

În pumnul maestrului Gârbă, punga cu piesele jocului de șah aproape că nici nu se vedea. Erau mici bucăți de lemn, unele galbene, palide, ca un aur obosit, altele negre, care păreau încruntate. Toți ne făceam că nu vedem bine, celor galbene le spuneam albe.

Toți, Panaitaki, toți știam cum va fi: maestrul Gârbă va purta un tricou albastru, un albastru curat, pe sub care vor zvâcni mușchii unui bărbat puternic și

îngândurat. Pe obraz îi va curge un pârâu de sudoare, niciodată lacrimi, niciodată sânge. Nu mirosea acru, nu se știe de ce, mirosea dulce, a vată pe băț.

Să zăbovim asupra sa: privirea sa e de șarpe, deși nu e șiret, are ochii portocalii ca ai unui călău blând și în colțul buzelor strânge uneori puțin, prea puțin, dispreț, vorbește rar și foarte politicos, nasul îi cade pe chip ca o rană.

Pe dinăuntru, pe maestrul Gârbă puțini l-au văzut: a fost orfan, a crescut prin case străine, venea din noapte, a pățimit și n-a învățat niciodată să renunțe.

Știam, maestrul Gârbă va lua loc la prima masă din parc, chiar lângă acea oală care, nu se mai știe cum, devenise simbolul orașului nostru. Era o oală parcă scăpată din preistorie, pe care singurul pictor dat de orașul nostru, Gogoasă, desenase flori tropicale care se înălțau cu disperare spre buza ei de sus, dorind să evadeze în interiorul necunoscut. Gogoasă era un mister, un visător, un profet.

Maestrul Gârbă va întinde cartonul ca o tablă de șah, va așeza piesele, întotdeauna în ordine, întâi turnurile, abia apoi caii, nebunii, regii, reginele, caii, nebunii, turnurile. Și, abia la urmă, pionii, întâi unul galben, căruia îi vom spune alb, apoi unul negru, apoi încă unul galben, căruia îi vom spune alb, apoi încă unul negru, până la sfârșit, stăruind câteva clipe deasupra tablei, cu mișcări neașteptate, elegante și înduioșătoare, ca ale copiilor care leagă o păpușă.

Iar piesele acelea mici în mâinile sale enorme nu vor striga după ajutor și vor părea fericite și poate chiar vor fi vii.

Privirea sa de șarpe se va plimba deasupra pre-simțirii începutului și așa va deschide așteptarea.

Maestrului Gârbă i se spunea Spasski, pentru că, uneori, aplauda victoriile adversarilor, înainte să le strângă mâna ca și cum ar fi vrut să le lase amintire o fractură. Așa aplaudase și acest Spasski cândva, Panaitaki, aplaudase în timp ce pierdea titlul mondial în fața unui american, aplauda în timp ce sovieticii își pierdeau iluzia că au mintea invincibilă și istoria e a lor.

Lăsându-l pe maestrul Gârbă să aștepte, acum putem fi siguri că este 1 iulie și mai este doar un sfert de ceas până la ora 10 dimineața.

Orașul nostru nu fusese un lagăr de exterminare, dar chiar și așa cartierele nu aveau nume, fuseseră botezate cu litere din alfabet. Aveam cartierul A-urilor, cartierul B-urilor, cartierul C-urilor, cartierul AC-urilor, cartierul V-urilor și, departe, la marginea pădurii, unde trăiau țigani și alți oameni fantastici, era un pâlț de blocuri strânse într-un ghem botezat omenește, aidoma zeiței mele: cartierul Diana.

Mai erau și vilele, ridicate demult, pe vremea războiului, pe vremea nemților, ele n-aveau nevoie de alt nume: vilele erau paradisul pierdut.

Și chiar când mai erau trei minute până la ora 10, apărea dinspre AC-uri un om trăgând o umbră.

Așa venea, fără să se grăbească, în blugi și cu cămașa în carouri, descheiată la primii trei nasturi de sus, fluierând ca un văcar american, vesel, sub pălăria sa de paie, maestrul Lazarone. Avea lulea.

Mai avea maestrul Lazarone capul țuguiat și un ochi mort. Trăgea în nări vara și, dacă priveai mai

atent, vedeai cum șchioapătă ușor cu piciorul drept, ca un diavol.

Pe vremea dictaturii fusese subinginer în fabrica de armament, într-o zi, deodată, îi băgase pe toți în pizdele mamelor lor cu fabrica lor cu tot, plecase acasă, iar acum doar lăsa timpul să treacă, Panaitaki.

„I-am băgat în pizda mă-sii pe toți, și îi bag și acum“, devenise vorba lui. O spunea des, ca pe o rugăciune, în loc de *Tatăl nostru*.

Șah învățase din viață, nu din cărți, demult, în vremea războiului, de la un bărbat întors de pe front, căci fusese împușcat în cap, dar nu mortal. Jucau într-o școală părăsită, plină de șobolani. Dar asta era pe pământ.

Sus, în ceruri, treceau avioane, câteodată de acolo cădeau bombe. Micul Lazarone și bărbatul întors împușcat în cap de pe front jucau înainte, erau ca în transă. De pe atunci, Lazarone nu greșea, dacă nu era obligat, și avea o capacitate de concentrare extraordinară.

Maestrul Lazarone primise la botez, în grabă, două nume, Lazăr și Grigore, dar nimeni nu i-a spus niciodată așa, nici Lazăr, nici Grigore. Era ceva în toată ființa lui care te obliga să-i spui Lazarone și, spunându-i așa, să nu-l mai poți uita.

Dar era ceva și mai uimitor, Panaitaki: maestrul acesta se născuse fericit și fericit rămăsese până în dimineața de 1 iulie, nimic nu îi strica buna sa dispoziție. Cu toate acestea, dincolo de fericirea lui mai era ceva, și mai adânc, ceva paradoxal, ca o mare durere.

Dar, la suprafața vieții, nici bomba atomică de la Hiroshima, nici bomba atomică de la Nagasaki nu

I-ar fi putut zdruncina în încrederea că s-a născut pentru a râde.

Când a căzut vechiul regim, maestrul Lazarone a râs, pe atunci frumoasa sa față pătimea din pricina deciziei neînțelepte a maestrului de a purta mustață. Și tot așa, când lumea cea veche se tot ștergea, de la an la an, maestrul Lazarone continua să râdă serios și simplu.

Era văduv, avea o față care într-o zi începuse să zboare și se oprise tocmai în Canada.

Maestrul Lazarone trăia din elanul inimii, din amintiri și din întâmplările amuzante pe care le împărtășea oricui își pleca urechea. Vorbea ca un actor comic din Franța secolului al XIX-lea și, când bătea vântul, părea că capul său țuguiat se va desprinde de corp și se va înălța ca un balon în nori, Panaitaki.

Maestrul Lazarone își pregătea intrările în scenă, își calcula mișcările pentru a obține efectul după care tânjea: nu voia doar să fie admirat, voia să fie iubit. Iar dacă se întâmpla să-i iasă în cale om și să-i dea binețe, maestrul Lazarone, implacabil, răspundea: „I-am băgat în pizda mă-sii pe toți, și îi bag și acum“. Abia după aceea râdea. Râsul îi era frumos și suna ca o vindecare.

Maestrul Lazarone cunoștea toată istoria șahului, până la ultimele amănunte, Panaitaki. Idolul său era Mihail Tal, un bărbat ciudat, căruiia îi fugeau ochii în toate direcțiile și care cu anii își pierduse puterile și o chelie își croise drum peste jumătate din capul său grandios.

Maestrului Lazarone îi plăcea să povestească: v-am zis când s-a întors Mihail Tal campion mondial la el